

نقش زن منتظر در تربیت نسل منتظر با تأکید بر اندیشه آیت‌الله صافی گلپایگانی

فاطمه هاشمی^۱

چکیده

آیت‌الله صافی گلپایگانی اندیشمندی آگاه به زمان و جریان‌ساز در حوزه انتظار بود. بنابراین، اندیشه ایشان در اوضاع کنونی جامعه می‌تواند راهنمای عمل باشد و لذا این مقاله با هدف بررسی نقش زن منتظر در تربیت نسل منتظر از منظر ایشان، با رویکرد توصیفی - تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای، به ویژه آثار آیت‌الله صافی گلپایگانی، نگاشته شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد زن منتظر در حوزه فردی با خودارتقایی در ابعاد شناختی، عاطفی و رفتاری و در جایگاه مادری، با تلاش در تأمین سلامت جسمانی - روانی، بالندگی عقلانی، تکامل معرفتی، تربیت حماسی، افزایش محبت فرزندان به امام عصر عجل‌الله فرجه و ترویج سبک زندگی منتظرانه در متن خانواده؛ می‌تواند به تربیت نسل منتظر بپردازد. همچنین با حضور فعال در متن جامعه و فضای مجازی، ضمن رعایت حریم‌های عفاف و حجاب با تبیین جایگاه زن در فرهنگ غنی اسلام و ایجاد آگاهی، اشتیاق و امید در بانوان جامعه به عنوان مادران منتظرپرور و تقویت بنیان خانواده به مثابه کانون تربیت نسل منتظر ایفای نقش کند.

واژگان کلیدی: آیت‌الله صافی گلپایگانی، زن منتظر، تربیت نسل منتظر، جامعه منتظر، منتظرپروری.

۱. مقدمه

نگاه اجمالی به تاریخ، حاکی از آن است که انسان همواره در آرزوی رسیدن به روزگاری بوده که در آن جامعه انسانی، از محبت، امنیت، عدالت سرشار باشد. مکتب حیات بخش اسلام، این آرمان انسانی را در قالب فرهنگ مهدویت مطرح کرده است.

آموزه انتظار در رویکرد اسلامی - شیعی، اندیشه‌ای فراگیر و دارای جامعیت تاریخی است که تنها به آینده ناظر نیست، بلکه این توانمندی را دارد که تمام شئون زندگی انسان معاصر را تحت الشعاع قرار دهد و بهترین شیوه‌ها را برای رسیدن انسان به حیات طیبه ارائه کند؛ چرا که در بینش قرآنی، امامت اکمال دین و اتمام نعمت الهی است (مائده: ۵). مهدویت در حقیقت، باز تعریفی از مسائل فردی و اجتماعی دین مبین اسلام است که حول محور امام تمرکز یافته است و ساماندهی می‌شود؛ اما تحقق جامعه آرمانی مهدوی، نیازمند ظرفیت و استعداد آحاد جامعه است؛ چراکه غیبت زاییده عدم آمادگی بشر برای پذیرش ولی خداست. در فصل غیبت، تنها راه، انتظار است؛ اما نه انتظار انحطاط‌آفرین و نه انتظار ایستا و رخوت‌آلود، بلکه انتظاری پویا و تحول‌آفرین؛ زیرا برای تحقق ظهور، جامعه منتظر لازم است و لذا تربیت نسل منتظر ضرورت پیدا می‌کند.

در تربیت نسل منتظر، نهادهای مختلف جامعه نقش دارند؛ اما حیاتی‌ترین نقش به «خانواده» متعلق است. نهاد خانواده با سابقه‌ترین و ماندگارترین نهاد بشری است که به نوعی همزاد آدمی است. به فرموده قرآن کریم، زندگی خانوادگی در صورت تکامل و تعالی حتی در جهان ابدی نیز می‌تواند ادامه یابد.^۱

در مکتب اسلام، خانواده ماناترین مجموعه نظام هستی است که فروپاشی آن معادل تزلزل در عرش الهی قلمداد شده است. خانواده از منظر قرآن، مهد آرامش^۲ و محمل سیر تکاملی و تعالی انسان به سوی کمالات است.

۱. رعد: ۲۳-۲۴ و طور: ۲۱.

۲. روم: ۲۱.

عمده تمدن‌های اصیل، اصالت خود را در گرو سلامت نظام خانوادگی و تربیت نسل سالم و صالح به دست آورده‌اند^۱ و لذا برای تمدن‌سازی مهدوی نیز باید از ظرفیت‌های خانواده بهره گرفت. هرچند والدین هر دو در قبال تربیت فرزند مسئولند؛ مادر از ظرفیت‌های بالاتری در امر تربیت برخوردار و محور و منشأ تشکیل جامعه کوچک (خانواده)، زن است و این از نشانه‌های عظمت زن و اثرگذاری اوست.^۲ زن در خانواده جایگاه‌های مختلفی دارد که مهم‌ترین نقش تربیتی او در جایگاه مادری متجلی می‌شود.

زن منتظر علاوه بر آن که به عنوان مادر مطرح است، به عنوان فردی منتظر و عضوی از جامعه نیز می‌تواند سرمنشأ تحولات فرهنگی - اجتماعی در سطح جامعه باشد. پژوهش حاضر با اشعار به این موضوع در صدد واکاوی نقش زن منتظر در تربیت نسل منتظر با تأکید بر اندیشه آیت‌الله صافی گلپایگانی است.

۱.۱. پیشینه پژوهش

به دلیل اهمیت موضوع مهدویت و انتظار، در مقالات و کتاب‌های متعددی به این موضوع پرداخته شده است و پژوهش در این حوزه سابقه طولانی دارد. ذیلاً به برخی از پژوهش‌ها که با موضوع نوشتار حاضر ارتباط بیش‌تری دارند، اشاره می‌شود:

معین الاسلام (۱۳۸۶) در مقاله‌ای تحت عنوان «زن منتظر و منتظر پروری»، به تبیین نقش مادر در تربیت نسل ولایی با طرح هشت گام اساسی شامل دستورالعمل‌های اسلامی، پرداخته است که از زمان انتخاب همسر آغاز و تا پایان نوجوانی ادامه می‌یابد.

شفیعی سروستانی (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «وظایف و مسئولیت‌های فردی و اجتماعی زنان منتظر»، وظایف متعددی برای منتظران، اعم از زن و مرد برشمرده، و وظایف ویژه‌ای همچون زنده نگه داشتن روحیه امید به آینده و انتظار در فرزندان و تربیت نسل منتظر برای زنان منتظر مطرح کرده است.

۱. آقانه‌رانی و حیدری‌کاشانی، خانواده و تربیت مهدوی، ص ۳۰.

۲. جوادی آملی، تفسیر تسنیم، ج ۱۷، ص ۱۷۳.

ماسلایه و انصاری چشمه (۱۳۹۸) در مقاله‌ای به نام «نقش زنان در زمینه سازی ظهور» نقش زنان در تقویت بینشی خود و تربیت نسل منتظر و تأثیر فعالیت‌های آنان در زمینه سازی ظهور را مورد بررسی قرار داده‌اند.

به دلیل اهمیت موضوع تربیت نسل منتظر، مطالعات و پژوهش‌های نوآورانه و متناسب با نیاز عصر حاضر که موضوع را از جوانب مختلف تبیین کنند؛ همچنان جزو نیازهای علمی جامعه اسلامی است. مقاله حاضر در صدد است نقش زن منتظر را در حوزه فردی و اجتماعی (خانواده و جامعه) در تربیت نسل منتظر شناسایی و تبیین کند. وجه تمایز این اثر با پژوهش‌های پیشین، تأکید بر اندیشه آیت‌الله صافی گلپایگانی است.

۲. روش تحقیق

شیوه پژوهش در این مقاله از نوع کیفی و به روش توصیفی - تحلیلی است. ابزار تحقیق، اسناد نوشتاری و نمونه‌گیری این پژوهش از نوع هدفمند است و لذا منابعی مورد بررسی قرار گرفته‌اند که کامل‌ترین اطلاعات را در زمینه موضوع ارائه می‌کند. با جست‌وجو در آیات قرآن کریم با استفاده از نرم افزار فیض تمام و نرم افزار اسراء و سپس مطالعه آثار آیت‌الله صافی گلپایگانی در حوزه مهدویت و موضوع زن، مباحثی که توانایی برقراری ارتباط بین این دو موضوع را داشتند انتخاب شدند و سپس برای تکمیل بحث، به جست‌وجو در منابع دست دوم و علوم مرتبط با امر تربیت پرداخته شد و در نهایت استنباط صورت گرفت.

۳. مفاهیم

۳-۱. تربیت: معنای لغوی: تربیت، مصدر باب تفعیل است که با سه ریشه «ربو»، «ر ب ب» و «ربأ» در ارتباط است برخی ریشه تربیت را ربو و به معنای رشد، نمو و فزونی یافتن^۱ و برخی دیگر آن را برگرفته از «ر ب ب»، در معنای مالک و صاحب اختیار، اصلاح و سرپرستی و رهبری کردن^۲ و

۱. فراهیدی، کتاب العین، ج ۸، ص ۲۸۳.

۲. ازهری، تهذیب اللغة، ج ۱۵، ص ۱۲۸.

گروهی نیز از ریشه « ربأ » به معنای رشد و نمو^۱ دانسته‌اند. جدا از ریشه‌یابی واژه تربیت، تربیت از باب تفعیل است و تفعیل در علم صرف دارای معانی تعدیه، تکثیر، سلب، تدریج است.^۲ معنای لغوی مربوط به هر سه ریشه، تا حدودی با تعاریف اصطلاحی ارتباط مستقیم دارد.

تربیت: مفهوم اصطلاحی: تعریف یگانه‌ای برای تربیت که مورد توافق همه بزرگان حوزه تعلیم و تربیت باشد، وجود ندارد. به نظر می‌رسد این امر از یک سو به دلیل گستردگی تربیت و از دیگر سو، در گوناگونی مبانی شناختی کسانی باشد که متناسب با نگرش و اهداف خود تربیت را تعریف می‌کنند. تربیت، دگرگون کردن گام به گام و پیوسته هر چیز است تا رساندن آن به حد مطلوب.^۳ تربیت، یعنی رفع موانع و ایجاد مقتضیات برای آن که استعداد های انسان در جهت کمال مطلق شکوفا شود.^۴ تربیت، یعنی به فعلیت درآوردن استعداد های درونی یک شیء و ایجاد تعادل و هماهنگی میان آن‌ها تا مترقی به حد اعلای کمال خود برسد.^۵ مهم‌ترین استعداد درونی انسان، امکان خداگونه شدن است. هر چند این استعداد دارای مراتبی است؛ در وجود همه انسان‌ها به ودیعت نهاده شده است. پس می‌توان گفت تربیت فعالیتی است از سر علم و آگاهی که به صورت هدفمند و منظم و مستمر و گام به گام برای رسیدن انسان به خداگونه‌گی صورت می‌گیرد و ضمن رفع موانع به ایجاد بسترهای مناسب برای شکوفایی استعداد های فطری می‌پردازد.

۲-۳. انتظار: انتظار، از ماده نظر و در باب افتعال به معنای چشم به راهی^۶ و در مفهوم بالاتر، به معنای تأمل ورزیدن و با بصیرت نگرستن است. تعالیم اسلام بر اساس فلسفه‌های عمیق و صحیح اجتماعی و واقعی، اصل انتظار و نگاه به سوی آینده را، پشتوانه بقای جامعه مسلمان،

۱. ابن فارس، معجم مقاییس اللغة، ج ۲، ۴۸۳.

۲. طباطبایی، صرف ساده، ص ۷۲.

۳. راغب اصفهانی، مفردات الفاظ قرآن.

۴. دلشاد تهرانی، سیری در تربیت اسلامی، ص ۲۴.

۵. مطهری، تعلیم و تربیت در اسلام، ص ۴۳.

۶. معین، فرهنگ فارسی، ص ۳۶۴.

مهیچ روح فعالیت قرار داده و انتظار فرج را برترین اعمال شمرده است.^۱ انتظار در تفکر شیعی، تنها نوعی امیدواری ساده و نشستن و چشم به در دوختن نیست، بلکه «افضل الاعمال» است و مانند هر عمل دیگری، بر مبانی شناختی، گرایشی و ارادی استوار است. انتظار، یعنی تجلی بخشیدن و پروراندن و جهت بخشی به آنچه در نهاد آدمی به ودیعه نهاده شده است. یعنی طلب زندگی متعالی و حکومت انسان کامل و بر بنیان‌های مستحکم همچون وعده‌های تخلف‌ناپذیر الهی قرار دارد. بنابراین، انتظار، مسامحه در اجرای تکالیف نیست و عذر برای کسی در ترک مبارزه مثبت یا منفی و ترک امر به معروف و نهی از منکر نمی‌باشد و سکوت و بی‌تفاوتی و تسلیم به وضع موجود و ناامیدی را هرگز با آن نمی‌توان توجیه کرد.^۲ از سویی منتظر شیعه، موعود موجود و مهدی شخصی است و نه مهدی نوعی. منتظر شیعی، تنها منجی نیست؛ بلکه حجت خداست که برای احیای انسانیت در وجود خویش باید ولایت او را پذیرفت و در پی او روان شد.

۴. یافته‌های پژوهش

۴-۱. مهدویت از منظر آیت‌الله صافی گلپایگانی

آیت‌الله صافی گلپایگانی، اندیشمند معاصر، به مسائل و بحران‌های جهان معاصر آگاه بودند و در موضوع مهدویت اهتمام جدی داشتند و اندیشمندی جریان‌ساز و پرکار در عرصه مهدویت پژوهی بودند و آثار متعددی در این حوزه تألیف کردند. به اعتقاد ایشان، عقیده مهدویت از توحید آغاز و با عقیده به امامت حضرت ولی‌عصر، کامل می‌گردد. سیر و تعمق در امت‌ها و تطورات مختلف نشان‌دهنده هدفمندی و تغییرات بی‌شمار و جریان این سیرهای بسیار به سوی تمرکزی عالی است که رضایت بشر در آن تأمین می‌شود و آن، همان عصر ظهور است.^۳ این اعتقاد علاوه بر آن که خود اصالت دارد، به معتقداتش اصالت می‌دهد و تلاش و تعهد می‌بخشد؛ امید و نشاط می‌آفریند و ناامیدی و کسالت را از بین می‌برد و حرکت‌های اصلاح‌گرانه و اسلام‌خواهانه را

۱. صافی گلپایگانی، انتظار عامل مقاومت، ص ۹۰.

۲. همان، ص ۸۱.

۳. همان، پیام‌های مهدوی، ص ۱۹۴.

تشویق و جان‌های شورنده بر استکبار و استضعاف را تقویت می‌کند.^۱ «اعتقاد به مهدویت» درک انسان را نسبت به «کرامت انسان» بیدار می‌کند و در عمل مسئولیت‌ها را مورد بازخواست قرار می‌دهد.^۲ ایشان معتقدند برای ایمان به غیبت حضرت امام زمان، به دانستن سز آن نیازی نیست؛ چرا که بین ندانستن سز غیبت و صحت امکان وقوع آن هیچ ارتباطی وجود ندارد و معتقدند غیبت فوایدی دارد که در صورت عدم تأخیر در ظهور که اقتضای حکمت الهی است، حاصل نمی‌شوند.

یکی از مصالح غیبت، انتظار آمادگی فکری او برای ظهور آن حضرت است؛ زیرا روش آن حضرت بر حکم به ظواهر مبتنی نیست، بلکه بر رعایت حقایق و حکم به واقعیات و برقراری عدالت واقعی و اجرای تمام احکام اسلامی مبتنی است و اجرای این برنامه به ترقی بشر در ناحیه علوم و فکر و اخلاق و آمادگی جامعه برای پذیرش این نهضت و لیاقت زمامداری آن رهبر عظیم‌الشان نیاز می‌باشد. باید جهان آماده چنان ظهوری بشود و ملت‌ها بفهمند که رژیم‌های گوناگون از عهده اداره امور بر نمی‌آیند و مکتب‌های سیاسی و اقتصادی مختلف دردی را درمان نمی‌کنند.^۳

از نظر ایشان، شخص منتظر باید اندیشه وسیع و جهان‌اندیش داشته باشد و خیر و رفاه مردم تمام گیتی را بخواهد^۴ و باید برای بهره‌برداری از هر فرصتی آماده باشد. دین خدا را از جان و فرزند و مقام خود گرامی‌تر بدارد و برای حفظ آن کوشا تر باشد و باید ضمن برگزاری جشن و تبلیغات، با التفات به معانی بزرگ مورد نظر برای نیل به هدف اصلی؛ یعنی تحقق انتظار حقیقی در دل‌ها و ایجاد نشاط و تعهد و مقاومت جامعه تلاش کند؛ چراکه بسندگی به مراسم جشن و چراغانی و غفلت از وظایف خطیر در برابر خدا و قرآن و حضرت ولی عصر، می‌تواند زمینه‌ساز استفاده دشمنان یا نادانان برای تغییر تفسیر از عقیده مهدویت شود و آن را به

۱. همان، باورداشت مهدویت، ص ۲۰.

۲. همان، ص ۲۱.

۳. همان، نوید امن و امان، ص ۱۷۷-۱۷۸.

۴. همان، عقیده نجات‌بخش، ص ۱۶-۱۷.

عامل سکوت و رکود و ترک امر به معروف و نهی از منکر تبدیل کند.^۱ مسلمان همیشه به آینده می‌نگرد و هر وضعی که موجود باشد - اگرچه نسبتاً خوب و عادلانه - او را قانع نمی‌کند. آن را پایان راه نمی‌شمارد و اگر هم ظالمانه و غیراسلامی باشد، در هر وضعیتی، مسلمان ناامید نمی‌شود و وظیفه دارد که ظلم و فساد و تجاوز و جهل و خودکامگی و استضعاف را محکوم کند. تسلیم‌بودن و تماشاگر صحنه‌های فساد و فقر و انحطاط اخلاقی شدن، بر مسلمان منتظر روا نمی‌باشد و با فلسفه انتظار موافقت ندارد.^۲

از نظر ایشان، جامعه منتظر باید متناسب با شخصیت موعود منتظر، آماده پذیرایی باشد. با التزام به اسلام می‌توان منتظر شخصی مثل ولی خدا بود. انتظار ولی خدا با گناه، خیانت، بی‌تعهدی‌های اخلاقی، با موسیقی و تشویق اهل ملامی و مناهی هرگز محقق نخواهد شد و جامعه‌ای که این رفتارهای زشت را به اسم هنر و عناوین دیگر ترویج می‌کند، جامعه منتظر نیست.^۳ انتظار باید از جامعه منتظر، آشکار باشد. شکستن حریم‌های دینی و گرایش به فرهنگ غرب، ضد انتظار و عبور از خط‌قرمزهای قرآنی است. عینیت انتظار نه فقط در حجاب، بلکه در همه جا باید باشد؛ به خصوص در جراید، صداوسیما و در همایش‌ها. جامعه منتظر، باید با تشکیل انجمن‌ها و کنگره‌ها، در تعمیق و تحقیق هویت مهدوی و تعهد به آن و مخصوصاً آشنایی بیش‌تر نسل جوان با مبادی و مبانی و فواید و نتایج آن، سیر جامعه به سوی کمال و مطالب و مقاصد آن را فراهم آورد.^۴

۲-۴. جایگاه زن در اندیشه آیت‌الله صافی گلپایگانی

از آن جا که بینش آیت‌الله صافی گلپایگانی برگرفته از قرآن کریم و فرمایش ائمه هدا علیهم‌السلام است، نگرش ایشان به زن و جایگاه او، نگرشی قرآنی است. ایشان معتقدند: «در دین اسلام، موضع زن،

۱. همان، انتظار عامل مقاومت، ص ۱۰۳.

۲. همان، ص ۴۹.

۳. همان، پیام‌های مهدوی، ص ۱۷۵.

۴. همان، ص ۱۹۴.

پایگاهی ارجمند است که استقلال هویت، حقوق اختیارات و مسئولیت‌های او در آن روشن است و او در ترقی و کمال جامعه سهم شایان توجهی دارد. اعلانات بزرگ بشری قرآن، همواره بانوان را هم ردیف مردان، مخاطب قرار داده، در هر جا که فضایل حقیقی و ارزشی همچون تقوا و خردمندی عنوان شده است^۱ مرد و زن با هم مقصودند.^۲ در جاهلیت قبل از اسلام، غالباً دختران بلافاصله بعد از تولد زنده به گور می‌شدند؛ اما با ظهور اسلام، زن هویت انسانی خود را به دست آورد. «آیات قرآن بیش‌تر در حمایت از حقوق انسانی زن و قرار دادن او در موضع انسانی و حقوقی خود و سلب دیکتاتوری مردها و پایان دادن به معاملات ضد انسانی آنان با بانوان است و می‌توان گفت اسلام بیش‌تر از آن که دین مردها باشد، دین زن‌هاست؛ چرا که بیش‌تر نجات‌دهنده زن‌هاست.»^۳ اسلام نه تنها مخالف حضور اجتماعی زنان نیست، بلکه می‌خواهد زن و مرد در سازندگی اجتماع انسانی به طور شایسته انجام وظیفه کنند.^۴ ایشان با توجه به ارزش‌های وجودی زن، شایسته‌ترین کار برای نوع زن را پرداختن به تدبیر امور منزل و تربیت اولاد می‌دانند که همه باید احترام شغل او و اصالت و ارزش آن را بشناسند. از نظر ایشان یکی از وجوه ضعفی که کرامت زن و صیانت کل جامعه را تهدید می‌کند، اختلاط دو جنس به صورت‌های غیر مصون و معرض فساد و خلاف عفاف و حجاب است.^۵

۳-۴. رسالت‌های زن منتظر

۱-۳-۴. رسالت زن منتظر در بعد فردی

عصر انتظار، عصر التزام عمل به احکام شرع مبین و عصر امتحان و تخلیص است. از شخص منتظر، باید جلوه‌های اخلاق قرآنی و آگاهی از معارف وحیانی، درخشان باشد. شخص منتظر

۱. بقره: ۱۲؛ حجرات: ۱۱۳؛ آل عمران: ۱۹۰ و احزاب: ۳۵.

۲. صافی گلپایگانی، زن در پرتو اسلام، ص ۳۵.

۳. همان، ص ۸۵-۸۶.

۴. همان، ص ۳۵.

۵. همان، ص ۱۰۰-۱۰۵.

باید حفظ هویت و استقلال اسلامی را همیشه و در هر مناسبت، شعار و افتخار خود بدانند.^۱ هر کس در خط ولایت و انتظار قدم برمی‌دارد، باید ویژگی‌های جامعه موعود مهدوی را بشناسد و خودش را با توجه به آن‌ها بسازد؛ به طوری که لایق عضویت در آن جامعه جهانی و الهی شود. باید همه این ویژگی‌ها را دوست داشته باشد و برای تحقق آن‌ها در جامعه، کشور و شهرش تلاش کند. کسانی که به ارزش‌های ضد آن جامعه جهانی گرایش دارند، باید در وضع خود تجدیدنظر کنند و با گرایش به ارزش‌های اسلامی صداقت خود را در دعوی انتظار، نشان بدهند.^۲ بنابراین، زن منتظر باید نسبت به حضرت ولی عصر، جامعه مهدوی، شرایط تحقق جامعه آرمانی، شیوه‌های معاندان فرهنگ انتظار، وظایف فردی و اجتماعی خود در جهت زمینه‌سازی برای ظهور حضرت حجت دارای مراتبی از معرفت باشد. از نظر گرایش‌ها نیز، زن منتظر، محب حضرت ولی عصر و دوستدار تحقق آرمان‌های آن حضرت است و تمایلات خود را بر مبنای رضایت امام زمان مدیریت می‌کند. در بعد رفتاری نیز از رذایل اخلاقی دوری و خود را به فضایل اخلاقی آراسته می‌کند؛ به ویژه دو خصیصه مهم حیا و عفت که در دعای امام زمان (علیه السلام) به دلیل ظرافت وجودی و لطافت روحی و زیبایی ظاهری بانوان مورد تأکید قرار گرفته است؛ چرا که یکی از مشخصات بارز این امت بزرگ، حجاب بانوان و عدم اختلاط و نظامات حافظ قداست و کرامت بانوان است که هم مردان را به وظایف خاص مؤظف می‌کند و هم زنان را به تکالیف ویژه ملزم می‌سازد.^۳

چون انتظار دارای مراتب است و مسلمان منتظر در هر پایه‌ای که باشد، نباید آن‌جا را منتهی الیه مسیر خود بداند. باید سیر خود را ادامه دهد و مراحل و منازل بیش‌تر را طی کند و همواره در سیر باشد و با تکرار فرایض دینی و دعا و پرستش خدا، از درجه‌ای به درجه بیشتری صعود کند. برنامه، برنامه سیر و حرکت و ترقی و مجاهده است.^۴ بنابراین، آنچه به عنوان رسالت زن منتظر

۱. همان، پیام‌های مهدوی، ص ۱۷۱.

۲. همان، به سوی دولت کریمه، ص ۶.

۳. همان، پیام‌های مهدوی، ص ۱۷۱.

۴. همان، فروغ ولایت در دعای ندبه، ص ۱۷.

در ادامه راه در حوزه فردی مطرح است، استقامت بر صراط انتظار و ارتقای رتبه وجودی خود از طریق اكمال معرفت، محبت و عمل متناسب با آن است.

۴-۳-۲. رسالت زن منتظر در اجتماع (خانواده و جامعه)

زن منتظر در سطح خانواده و جامعه می‌تواند در جهت تحول و ارتقای اعضای خانواده یا جامعه نقش آفرینی کند. اقدامات زن می‌تواند در ابعاد شناختی، عاطفی و رفتاری صورت گیرد که البته ابعاد اقدامات کاملاً قابل تفکیک نیستند و همپوشانی دارند. در نوشتار حاضر، بعد شاخص‌تر مطرح شده است.

۴-۳-۱. بعد شناختی

الف) بالندگی عقلانی فرزندان: یکی از علل مهم ایجاد جامعه سالم، تکامل عقول مردم است.^۱ از طرفی اصالت مهدویت از لحاظ امکان، صددرصد معتبر و عقلایی و منطقی و اتکای آن بر معیارهای باوربخش عقلی است^۲ و جهل‌ستیزی و شکوفایی عقل از جمله مهم‌ترین برنامه‌های حضرت حجت است.^۳ بنابراین، زیر بنای تربیت نسل منتظر، پرورش عقلانیت در آنان است؛ چرا که شرط عدالت‌پذیری و رسیدن به توحید نظری و عملی، علم و عقل است. عقل‌پروری نسل منتظر باید پیش از تولد از طرف والدین، به‌ویژه مادر با استفاده از عوامل زیستی - محیطی، روحی و معنوی و اجتماعی مؤثر بر رشد و بالندگی عقلانی شروع شود.

از آن‌جا که تقوا عامل اساسی در رشد علمی و عقلی انسان است؛^۴ رعایت تقوا از طرف مادر موجب رشد عقلی مادر می‌شود و عقلانیت به صورت ژنتیکی و هم از طریق شیر تا حدودی به فرزند منتقل می‌گردد. هر چند وراثت و شیر نقش تعیین‌کننده صددرصدی ندارند؛ می‌توانند با تقویت زمینه‌های سرشتی، امکان کم عقلی یا خردمندی و تحقق آن را در شرایط محیطی

۱. همان، به سوی دولت کریمه، ص ۶۳.

۲. همان، اصالت مهدویت، ص ۲۱.

۳. مجلسی، بحارالانوار، ج ۵۲، ص ۳۳۶.

۴. انفال: ۲۹.

مناسب، افزایش دهند. به همین دلیل نبی مکرم اسلام در بیانات جداگانه‌ای به پرهیز از ازدواج با زنان کم عقل^۱ و عدم تغذیه فرزندان از شیر زنان احمق^۲ توصیه فرموده‌اند. بنابراین، مادر منتظر باید علاوه بر کارها و عبادات ظاهری و اجرایی، تغذیه و اندیشه و افکار خود در دوران بارداری و شیردهی را مراقب باشد؛ زیرا بسیاری از مسایل از راه اندیشه به فرزند می‌رسد.^۳

مراقبت از سلامت و رشد قوای ادراکی از طریق کنترل تغذیه و بهره‌مندی از عواملی همچون ورزش و روزه و محیط‌های آرام و آب و هوای سالم و حضور کودک در فضاهای طبیعی، از دیگر وظایف مادر منتظر است؛ چرا که مغز در تفکر نقش اصلی را دارد و تفکر لازمه خردمندی است.

نبی مکرم اسلام بازیگوشی بچه در دوران کودکی را نشانگر فزونی عقل او در بزرگسالی دانسته‌اند.^۴ طراحی محیط تربیتی کودک به گونه‌ای که امکان فعالیت، جنبش، خلاقیت و بازی برای کودک فراهم باشد، دقت و راهنمایی در انتخاب بازی، به خصوص بازی‌های رایانه‌ای بر اساس تأثیرات روانشناختی - تربیتی آن‌ها، همبازی شدن با کودک، حساس کردن کودک به محرک‌های محیطی، پرهیز از تحمیل، صحبت کردن درست و سنجیده و روشن و محبت کردن به کودک اقدامات بسیار مهمی از طرف مادر برای فعال شدن مغز کودک و رشد عقلانی وی است.

آموزش علم و حکمت به همراهی با تفکر و ژرف اندیشی مشروط است؛^۵ زیرا بنابه فرمایش امیرمومنان، حکمت‌اندوزی و رشد عقلانی رابطه هم‌افزایی دارند.^۶ زن منتظر می‌تواند با شناسایی محیط‌های سالم علمی و فراهم کردن امکان حضور فرزند خود در مسابقات و مباحث علمی به بالندگی عقلانی فرزند خود کمک کند.

۱. مجلسی، بحارالأنوار، ج ۳۵، ص ۲۷۳.

۲. همان.

۳. جوادی آملی، زن در آئینه جلال و جمال، ص ۲۲۲.

۴. محمدی ری شهری، میزان الحکمه، ص ۳۲۲.

۵. پیازه، تربیت به کج‌راه می‌سپارد، ص ۸۹.

۶. ناظم‌زاده، جلوه‌های حکمت، ج ۹، ص ۱۸۸.

ب) تکامل معرفتی فرزندان: مسئله آگاهی در دوران غیبت، از اهمیت خاصی برخوردار و انتظار که افضل الاعمال است، بیش از هر عمل دیگری به معرفت نیازمند است. بنابراین، مادر منتظر، باید در تکامل معرفتی خود و فرزندان کوشا باشد. از جمله معارف حیاتی برای سعادت‌مندی فرزندان، معرفت ولی عصر است که باید با استفاده از شیوه‌های مؤثر و جدید تعلیم و تربیت معاصر، با دقت و ظرافت، متناسب با شرایط سنی و ادراکی فرزند به او ارائه شود. از فرمایش نبی مکرم اسلام ﷺ: «من مات و لم یعرف امام زمانه، مات میتة الجاهلیة»؛ استفاده می‌شود که در هر عصری ولی امر منحصر به فرد است.^۱ لذا معرفت امام دو وجه دارد: یکی شناخت «شخص» امام و دیگری شناخت «شخصیت» و «مقام» امام. شناخت شخص امام، یعنی دانستن این‌که امام موعود، فرزند امام حسن عسکری علیه السلام از نسل امام حسین علیه السلام و سلاله حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم، که خود این شناخت ظاهراً شناسنامه‌ای، مانع بسیاری از انحرافات می‌شود. معرفت به شخصیت امام، یعنی تلاش برای شناخت جایگاه امام در هستی و درک وابستگی هستی به وجود امام و نیز شناخت اهداف و آرمان‌های ایشان و «این‌که مردن در حال نشناختن امام مساوی است با مردن جاهلیت. نشناختن امام و نظامی که باید از آن تبعیت شود، نشناختن حکومت خدا و قبول نظامات دیگران است.»^۲ «دیگر شناخت ضروری، معرفت به جامعه آرمانی آن حضرت است که جامعه کامل اسلامی و نظامی معیار است. شناخت این جامعه برای تعیین جهت جوامع، سودمند است.»^۳ «شناخت محورهای اساسی برنامه امام زمان به استقامت فکر و اخلاق و اعمال انسان کمک می‌کند»^۴ و منتظر، معیاری برای تشخیص میزان درستی نظام‌های موجود و برخورد جدی‌تر و آگاهانه‌تر با مسائل می‌یابد و گام‌های محکم‌تری برای تحقق آن برنامه‌ها برمی‌دارد. البته تکمیل معارف مهدوی فرزند، به دلیل ضرورت رعایت مراحل رشد شناختی، به استمرار و صبر نیازمند است تا فرزند به این پاور برسد که حیات واقعی و

۱. صافی گلپایگانی، اصالت مهدویت، ص ۹۱.

۲. همان، ص ۹۳.

۳. همان، به سوی دولت کریمه، ص ۱۴.

۴. همان، ص ۱۵.

فعال انسان، فقط در همراهی با امام معصوم تحقق‌پذیر است.

ج) آگاه‌سازی بانوان: در حال حاضر با تبلیغات گسترده و سرمایه‌گذاری‌های کلان و تلاش‌های دشمنان، برای جلوگیری از تمایلات مذهبی، با تحریف مفاهیم، چهره نامناسبی از اسلام، به ویژه در موضوع زن، ارائه و فرهنگ اسلام در باره عدم اختلاط زن و مرد، به واسطه غرب‌گرایی و عدم آگاهی از فلسفه احکام و مقاصد الهی و قرآنی مورد هجوم قرار گرفته؛ در صورتی که اسلام دین گرامی داشت زن است و این ظلم به اسلام است که زنان حق آن را نسبت به خود نشاناسند.^۱ وظیفه اساسی زن منتظر عدالت‌خواه، احاطه و آگاهی به جوانب متعدد حیات زن و سیاست حاکم بر تغییر هویت اسلامی بانوان و در نتیجه تغییر هویت کل جامعه^۲ و حضور در متن جامعه، به ویژه مجامع تربیتی - فرهنگی و تبیین جایگاه ارجمند زن در فرهنگ غنی اسلام و روشن‌گری هوشمندانه کاستی‌ها و ناکارآمدی‌های فرهنگ‌هایی است که به نام آزادی زن و احقاق حقوق او، در حقیقت به تحقیر زن پرداخته‌اند و مقایسه بین وضعیت موجود زنان با وضعیت مطلوب در جامعه مهدوی، ایجاد انگیزه و طلب در وجود زنان جوامع انسانی برای پیوند با ولی خدا و حرکت در مسیر او، به عنوان تنها راه نجات زنان از جاهلیت مدرن است. زن منتظر باید در جهت این آگاه‌سازی جهانی تلاش کند که اسلام همچنان که با سلب حق حیات دنیوی زن مخالف است، با به ابتدال کشیدن او نیز که در حقیقت سلب حیات معنوی و روحانی اوست، مخالف است.

د) حضور فعال در فضای مجازی: تعلیمات اسلام، بشر را به سوی جامعه جهانی می‌برد و اصولاً تحقق تعالیم اسلام در جامعه‌های بزرگ‌تر، هدف‌های این دین را عملی‌تر می‌سازد.^۳ حال که در دنیای کنونی گسترش فضای مجازی موجب تحولات سریع در تمام ابعاد زندگی شده است و محدودیت مکانی و زمانی برای فعالیت در این فضا وجود ندارد؛ زن منتظر باید برای

۱. همان، زن در پرتو اسلام، ص ۱۰۵.

۲. همان، ص ۱۳۵.

۳. همان، عقیده نجات‌بخش، ص ۲۳.

جهانی سازی تعلیم اسلام از این فرصت به صورت حداکثری بهره برداری کند.

امروز فضای مجازی بر زندگی انسان ها حاکم است و لذا قوت در فضای مجازی امری حیاتی است.^۱ با توجه به قابلیت های خاص این فضا و نقش فوق العاده آن در حوزه تعلیم و تربیت و هویت سازی نسل امروز و فردا، فضای مجازی به عنوان نوعی فرصت می تواند محل نقش آفرینی زن منتظر در تربیت نسل منتظر برای مبارزه فعال و آگاهانه در برابر نشر افکار مسموم معاندان و آگاهی بخشی از طریق انتشار مطالب معتبر علمی و دینی در معرفی چهره واقعی آموزه انتظار برای همگان، به خصوص جویندگان حقیقت باشد و با ایجاد ارتباط با اندیشمندان علوم دینی، روانشناسی، جامعه شناسی و علوم تربیتی، به تربیت حقیقت جوینان و در نهایت نسل منتظر بپردازد.

از آن جا که جهان در فضای مجازی، جهان وصل است و تنوع روش های ارتباطی به صورت متن، صوت و تصویر، ظرفیت تعامل را مضاعف ساخته است؛^۲ فعالیت سنجیده و ضابطه مند در این فضا می تواند زمینه های ایجاد و توسعه گروه های دوستانه، تقویت ارتباط اجتماعی و ارتقای اخلاقی جامعه را فراهم آورد.

۴-۳-۲. بعد عاطفی

الف) تربیت حماسی: با توجه به اوضاع خاص دوران غیبت، در این دوره - بر اساس روایت - حفظ دین از نگاه داشتن آتش در کف دست دشوارتر خواهد شد و ظلم و ستم و فساد و فحشا شیوع پیدا می کند و ارزش ها، ضد ارزش ها، ضد ارزش ها، ارزش محسوب می گردد و ارتکاب گناهان، افتخار و هنر شمرده می شود و دوستان شخص او را به گناه ترغیب و تشویق می کنند و از این که شخص با اهل ظلم و گناه و فساد هماهنگی نکرده است، او را سرزنش می کنند.^۳ مادر منتظر باید فرزند را با روحیه حماسی، انقلابی و شهادت طلبی و احساس مسئولیت نسبت به اصلاح اجتماعی

۱. آیت الله خامنه ای، <https://farsi.khamenei.ir/speech-contentid=45227>

۲. تقفی، فضای مجازی، فرصت یا تهدیدی برای خانواده

۳. صافی گلپایگانی، گفتمان مهدویت، ص ۱۵۱-۱۵۲.

تربیت کند.

ب) اعتلای محبت فرزندان: «محبت» رکن انتظار و قوی‌ترین عامل حرکت و استقامت در این مسیر، ثمره معرفت و دارای رابطه هم‌افزایی با آن است. «محبت به وجود کمال در محبوب و معرفت محب نسبت به آن وابسته است.»^۱ البته استعداد محب در معرفت‌یابی عامل مهم‌تری است. قرآن به لحاظ نقش زیر بنایی محبت در تعالی یا انحطاط انسان هر محبتی را تأیید نمی‌کند.^۲ مهم‌ترین محبت ایجابی قرآن مودت اهل بیت علیهم‌السلام است^۳ که فطری است و اشتداد آن برای سیر تکاملی انسان ضرورت دارد.

از ضروریات تربیت نسل منتظر، تربیت عاطفی و جهت‌دهی به گرایش‌های قلبی و محبت اوست که چون نمونه محسوس و عینی حقایق جامعه مهدوی در دست نیست، پرورش محبت به آن امور کار ساده‌ای نیست.

هر چند بخشی از این محبت از راه وراثت و شیر نیز به فرزند منتقل می‌شود؛ مادر منتظر باید مراحل رشد عاطفی فرزند را به درستی طی کند و با محبت و مهرورزی به فرزند، متناسب با مراحل رشدی و همدلی و همراهی با او و دقت در نحوه پاسخگویی به نیازهای فرزند و پرهیز از غرق کردن فرزندان در لذات مادی، زمینه‌ساز رشد و شکوفایی عاطفی و تکامل محبت فرزندان به حضرت ولی عصر عجل‌الله‌فرجه باشد. مادر برای اجرای این نقش می‌تواند از ابزارهایی همچون شعر و قصه در سنین پایین استفاده کند و نیز در سنین نوجوانی و جوانی با تبیین روایات مرتبط با زیبایی‌های حیات طیبیه مهدوی و محبت امام زمان به انسان‌ها، به خصوص نسبت به پیروان و شیعیان مانند فرمایش امام زمان عجل‌الله‌فرجه: «ما هرگز امور شما را مهمل نگذاشته شما را فراموش نمی‌کنیم.»^۴ محبت متقابل فرزند را به امام زمان عجل‌الله‌فرجه و همانندی با ایشان و عشق به تحقق آرمان‌های مهدوی در جامعه برانگیزد. علاقه به ولی عصر و جامعه موعود در مراتب پایین

۱. جوادی آملی، ادب فنای مفریان، ص ۳۳۱.

۲. بقره: ۲۱۶.

۳. شوری: ۲۳.

۴. مجلسی، بحار الأنوار، ج ۵۳، ص ۱۷۵.

می‌تواند به دلیل تمایلات فردی یا علایق خانوادگی برای گشایش در امور مادی، علمی و معنوی باشد؛ اما این محبت در سیر تکاملی به مراتبی برای نجات همנוعان و اجزای هستی و در نهایت برای تحقق امر الهی منجر می‌شود، به شرطی که تعالیم و عملکرد مادر منتظر راهنمای فرزند در کاستن از تعلقات مادی باشد.

۴-۳-۲-۳. بعد رفتاری

الف) تأمین سلامت جسمانی - روانی فرزند: لازمه انتظار واقعی، تلاش و جهاد علمی و عملی برای زمینه‌سازی ظهور حکومت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه است. پس یاران امام‌زمان، باید از نظر ارادی، روحی، جسمانی و روانی جوانانی سالم و قوی باشند تا امکان فعالیت و پویایی داشته باشند. در قرآن نیز نیرومندی جسمانی در کنار توانمندی روحی ملاک انتخاب برای فرماندهی نظامی قرار گرفته است.^۱ سلامت و نیرومندی قوای جسمانی می‌تواند زمینه‌ساز کسب کمالات معنوی باشد. مادر منتظر برای پرورش فرزندی با بدن نیرومند و روحیه‌ای استوار با شناسایی و به کارگیری عوامل تأمین سلامت جسمانی - روانی، همچون تغذیه، ورزش و رعایت اصول بهداشتی، به تربیت فرزندی پویا، سالم و با نشاط می‌پردازد.

قرآن به توجه انسان بر نحوه تهیه غذا و آثار آن بر جسم و روح و روان وی تأکید دارد.^۲

از آن جا که در محیط جنینی تغذیه جنین از خون مادر است؛ تأثیرپذیری‌های جسمی و روحی مادر بر چگونگی رشد جسمی و روحی جنین تأثیر بسزایی دارد.^۳ زن منتظر در جایگاه مادری باید در دوران بارداری و شیردهی مراقبت ویژه‌ای در طهارت تغذیه جسمی و فکری خود داشته باشد و در مراحل بعدی زندگی فرزند نیز، ضمن پرهیز از اسراف، نیازهای زیستی فرزند را در حد اعتدال پاسخ دهد و مراقب کمیت و کیفیت تغذیه فرزند خود باشد. همچنین برای تندرستی و شادابی

۱. بقره: ۲۴۷.

۲. عبس: ۲۴.

۳. آقا تهرانی و حیدری کاشانی، خانواده و تربیت مهدوی، ص ۹۶.

جسم و نشاط روح و رفع خستگی ورزش کند.^۱

از آن جا که زن منتظر می‌خواهد ارزش‌های زندگی منتظرانه را به فرزند خود منتقل کند، باید مادر مورد اعتماد او باشد تا مرجع ارزشی فرزند بوده و نفوذ تربیتی در فرزند داشته باشد. این اعتمادآفرینی زمانی ممکن خواهد بود که کودک، مادر خود را به عنوان مادری پاسخگو و حمایتگر، آگاه و قوی بشناسد. برای تأمین سلامت روانی فرزند، لازم است مادر منتظر، شناسایی و محافظت فرزند از آسیب‌های احتمالی محیط پیرامون فرزند، به‌ویژه گروه‌های دوستانه فرزند و رسانه‌های ارتباط جمعی، حمایت‌گری در زمان نیاز فرزند به پشتیبانی، پاسخگویی به نیازهای طبیعی، از جمله نیازهای عاطفی و سوالاتی که با توسعه و رشد مداوم ذهن فرزند در مراحل مختلف زندگی (اعم از کودکی، نوجوانی و جوانی) برای وی مطرح می‌شود، اولویت اقدامات خود قرار دهد. نحوه پاسخگویی مادر، می‌تواند راهنمای فرزند برای جست‌وجوگری در جهان پیرامون و تعامل با جهان و انسان‌های دیگر و سیر مطالعاتی مناسب برای یافتن پاسخ پرسش‌های متعدد، به‌ویژه در امور معنوی و دینی باشد.

ب) محکم کردن بنیان خانواده، به مثابه کانون تربیت نسل منتظر؛ تمدن‌سازی مهدوی جز با داشتن خانواده‌های سالم و مستحکم امکان‌پذیر نیست؛ چرا که جامعه، مجموعه‌ای است از خانواده‌ها که افراد جامعه درون آن‌ها تربیت می‌شوند. اگر پیوندها در خانواده سست باشد، تربیت درست و متعالی آن هم در تراز جامعه مهدوی میسر نخواهد شد. «جامعه انسانی نیازمند عواملی است که گرایش و صفای ضمیر بین افراد آن تأمین شود و صرف قوانین کافی نیست. از طرفی خانواده‌های متعدد عامل تحقق مجتمع رسمی هستند و تا زمانی که اسباب رأفت و گرایش در میان اعضای خانواده پدید نیاید، صفای ضمیر و روح تعاون در جامعه برقرار نخواهد بود و مهم‌ترین عامل ایجاد رأفت و گذشت و اینار در خانواده تجلی روح مادر در بین اعضای خانواده است.»^۲ منظور از استحکام خانواده این است که در متن خانواده عدالت، اخلاق و

۱. صافی گلپایگانی، زن در پرتو اسلام، ص ۱۴۳.

۲. جوادی آملی، زن در آینه جلال و جمال، ص ۳۱.

حقوق تمام اعضا رعایت شود و تمام افراد خانواده فرصت رشد و بالندگی در فضای مملو از آرامش را داشته باشند و از حمایت سایر اعضای خانواده برخوردار گردند. بنابراین، زن منتظر، باید ابتدا به شناسایی عوامل و موانع استحکام خانواده، اعم از اقتصادی، فرهنگی، عاطفی پردازد و سپس با واکاوی درونی خود به مدیریت هدف و نگرش خود نسبت به ازدواج و تعهدات خود در قبال زندگی مشترک اقدام کند. نوع نگرش زن و انگیزه او برای تشکیل خانواده، مانند قطب‌نمای زندگی تعیین‌کننده مسیر حرکت خانواده است. با تجدیدنظر در انگیزه‌ها و تعالی بخشی به آن‌ها، ضمن این‌که زن تکامل شخصیتی می‌یابد، به دلیل احساس مسئولیت در برابر سایر اعضای خانواده از توانایی خود در مدیریت امور داخلی خانواده برای کنترل عوامل آسیب‌زا، مدیریت منابع مالی بر مبنای نیازهای واقعی خانواده، غنی‌سازی فضای عاطفی خانواده و مدیریت روابط برون‌خانوادگی بر مبنای اصول اسلامی و رعایت حریم عفاف و حجاب، می‌تواند به استحکام بنیان خانواده اقدام کند. حفظ بنیاد خانواده، امنیت اخلاقی جامعه و مصالح دیگر همه فقط در گرو عمل به دستورهای اسلام است. زن‌ها نباید در عرصه‌هایی که حضورشان از شأن آن‌ها می‌کاهد، وارد شوند.^۱

تأثیر آگاهی از نقش و وظایف خود بر زندگی و پذیرش مسئولیت‌ها در استحکام خانواده و نقش حساس زنان در تربیت فرزندان که در حقیقت، تربیت نسل‌های آینده است، اهمیت تعلیم و تربیت بانوان جامعه را روشن می‌کند. بنابراین، زن منتظر برای ایفای نقش اجتماعی خود در مسیر تربیت نسل منتظر، باید از طریق آموزش بانوان جامعه و تعلیم مهارت‌های مدیریتی، همچون مدیریت عواطف، اقتصادی و تربیتی زمینه‌های استحکام خانواده‌ها را که در حقیقت کانون‌های تربیت نسل منتظر هستند؛ فراهم آورد.

ج) ترویج سبک زندگی منتظرانه: زن منتظر، به رشد و بالندگی خویش، خانواده و جامعه متعهد است. یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های او، انتقال ارزش‌های مهدوی به نسل‌های بعدی و همچنین ترویج این ارزش‌ها در سطح جامعه است. با ترویج نوع خاصی از سبک زندگی، می‌توان

۱. صافی گلپایگانی، زن در پرتو اسلام، ص ۱۱۴.

باورها و ارزش‌های مرتبط با آن را نیز انتقال داد. بنابراین، ترویج سبک زندگی منتظرانه در خانواده، اقدامی اساسی در تربیت نسل منتظر است که زن منتظر به عنوان همسر و مادر، اصلی‌ترین نقش را در این زمینه ایفا می‌کند. روش زندگی هر شخص عمدتاً در دوران کودکی او آموخته می‌شود و کودک بهترین زمان تکوین شخصیتی خود را که بیش‌ترین تأثیرپذیری را از الگوهای اطراف دارد، با مادر سپری می‌کند. از سوی دیگر، مادر بیش‌ترین و زیباترین و پاک‌ترین رابطه عاطفی را با کودک دارد. بنابراین، مادر به عنوان الگوی اصلی که به شدت مورد علاقه فرزند است، چارچوب کلی سبک زندگی فرزند را تعیین می‌کند. منتظرانه زیستن متمایز از زندگی دیگران، هدفمندانه و امیدوارانه، دارای خطوط قرمز معینی، ضمن این‌که شامل عمل به آداب دینی است؛ در آن خلاصه نمی‌شود، بلکه چگونگی عملکرد فرد را در موقعیت‌های گوناگون زندگی مثل کار، تفریح، نوع پوشش، نوع تغذیه، روابط خانوادگی و تعاملات اجتماعی در برمی‌گیرد.

زن منتظر با ترویج سبک زندگی منتظرانه می‌تواند زمینه‌ساز پویایی و خلاقیت و شکوفایی اعضای خانواده باشد. در چنین خانواده‌ای حقوق متقابل افراد رعایت و به نیازهای روحی و روانی افراد پاسخ مناسب و به موقع داده می‌شود و این امر موجب انس و الفت بیش‌تر بین اعضای خانواده می‌گردد و زمینه انتقال ارزش‌ها را فراهم می‌کند. زن منتظر باید با بازنگری در تعهدات خویش، در جهت زمینه‌سازی برای ظهور با مدیریت سبک زندگی در پرتو آموزه‌های مهدوی و آکنده‌کردن فضای خانه به یاد حضرت ولی عصر و احساس حضور دائم در محضر ایشان و تنظیم اعمال بر مبنای رضایت ایشان، همچنین با تأکید بر نماز اول وقت و تنظیم برنامه‌های روزانه بر مبنای اوقات نماز و دعا و ندبه نیز در فضا سازی و ایجاد انگیزه برای معرفت‌جویی و ارتقای وجودی اعضای خانواده اقدام کند؛ چرا که «جمله‌های دعای ندبه احساسات را به هیجان می‌آورد و خواننده را تکان می‌دهد و از کفر و شرک و تجاوز و ظلم و ستم متنفر می‌سازد، و این‌ها همه آثار ایجابی و مثبت است.»^۱ نکته حائز اهمیت این است که تداوم یاد امام باید با شیوه‌های جذاب و لذت‌بخش صورت گیرد تا موجبات اشتیاق فرزندان را فراهم

۱. همان، فروغ ولایت در دعای ندبه، ص ۱۷۵.

کند، نه این که احساس اشباع و دلزدگی ایجاد کند.

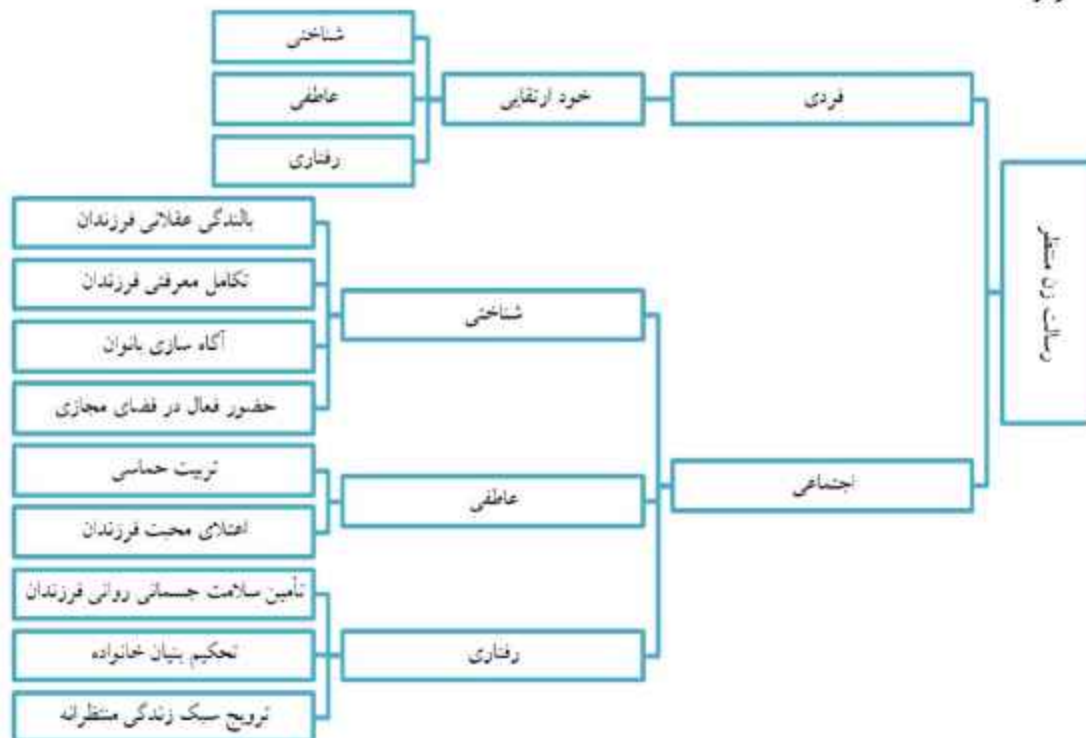
۵. نتیجه گیری

بر اساس روایات معتبر مرتبط با آموزه انتظار، روشن می شود که تحقق انقلاب حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف منوط به اشتیاق و استعداد انسانی در جهت آرمان های آن حضرت منوط است که این امر با تربیت نسل منتظر محقق می شود. شایسته ترین فرد برای تربیت نسل منتظر، «زن منتظر» است که خود دارای مراتبی از انتظار می باشد و در سیر تکاملی خویش می تواند در نقش مادر به تربیت فرزندان منتظر بپردازد. برای توفیق در تربیت نسل منتظر، زیرساخت هایی همچون تأمین سلامت جسمانی - روانی، رشد عقلانی و جلب اعتماد فرزند به مادر ضرورت دارد. همچنین زن منتظر می تواند با پرهیز از ایجاد عادت های انفعالی بدون پشتوانه معرفتی و عاطفی و استفاده از روش های غیرمستقیم در قالب سبک زندگی منتظرانه در متن خانواده؛ ضمن رعایت تناسب نحوه ارائه مطالب با اقتضائات سنی و میزان رشد عقلی و ذهنی فرزندان، مسیر تکامل معرفتی و اعتلای محبت فرزندان به امام زمان و آرمان های بلند ایشان را فراهم آورد. البته برای تداوم نفوذ تربیتی، خود مادر همواره باید در حال رشد و تکامل علمی و معنوی و مهارتی باشد و به عنوان الگویی فعال در عرصه یاری امام زمان مایه سرزندگی و پویایی فرزندان باشد. آگاهی مادر به مسائل روز جامعه و جهان، شیوه های جدید تربیتی و توسعه قابلیت ها و تخصص های خود، به ویژه در استفاده از فضاها و ابزارهای ارتباطی، می تواند بر قوت مرجعیت ارزشی مادر از دیدگاه فرزندان مؤثر باشد. زن منتظر در برابر جامعه خویش نیز تعهداتی دارد که عمل به آن ها می تواند به تربیت نسل منتظر در خانواده های دیگر منجر شود. این امر با روشنگری درباره ارزش و جایگاه زن در فرهنگ غنی اسلام و نظام مهدوی و تبلیغ آرمان های جامعه پس از ظهور، معرفی آموزه مهدویت با تمرکز بر عناصر قوت و جذابیت های آن؛ غالباً در زمینه هایی که بشر معاصر در آن زمینه ها دچار درماندگی است و تعلیم مهارت های لازم برای استحکام خانواده و فرزندپروری برای بانوان جامعه میسر می شود. زن منتظر با استفاده از ظرفیت های فضای مجازی، حتی می تواند به اثرگذاری در سطح جهانی بیندیشد؛ چرا که آرمان

او آرمانی جهانی است. در این زمینه پیشنهاد می‌شود:

الف) حداقل بخشی از بانوان منتظر، به زبان‌های ملت‌های مختلف آشنایی و بر آن زبان‌ها تسلط داشته باشند تا در صورت نیاز با زبان خودشان با آنان احتجاج کنند.

ب) از آن‌جا که همه ادیان الهی ظهور منجی را نوید داده‌اند، بنا به دستور قرآن (آل عمران: ۶۴) شایسته و بایسته است زنان منتظر، با شناخت از ادیان الهی برای آغاز دعوت بر مشترکات تمرکز کنند.

شکل ۱. رسالت‌های زن منتظر در حوزه‌های فردی و اجتماعی

منابع

قرآن کریم.

۱. آقا تهرانی، مرتضی و حیدری کاشانی، محمدباقر، **خانواده و تربیت مهدوی**، تهران، کتاب یوسف، ۱۳۸۹.
۲. ابن فارس، احمد، **معجم مقاییس اللغة**، قم، مکتب الاعلام الاسلامی، ۱۴۰۴ ق.
۳. ازهری، ابو منصور محمد بن احمد، **تهذیب اللغة**، بیروت، دار احیا التراث العربی، بی تا.
۴. بنی هاشمی، سید محمد، **معرفت ولی عصر علیه السلام**، تهران، نیک معارف، ۱۳۷۵.
۵. ژان پیاژه، **تربیت به کجا ره می سپارد**، بی جا، بی تا.
۶. ثقفی، کامیار، **فضای مجازی، فرصت یا تهدیدی برای خانواده؟** پاسدار اسلام، ش ۳۶۷، ۱۳۹۱.
۷. جوادی آملی، عبدالله، **زن در آیینه جلال و جمال**، قم: رجا، ۱۳۷۱.
۸. _____، **ادب فنای مقربان**، ج ۲، قم، اسراء، ۱۳۸۴.
۹. _____، **تفسیر تسنیم**، قم، اسراء، ۱۳۹۱.
۱۰. آیت الله خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی ۱۱/۳ / ۱۳۹۹ [khamenei.ir](https://farsi.khamenei.ir/speech-contentid=45227)
<https://farsi.khamenei.ir/speech-contentid=45227>
۱۱. دلشاد تهرانی، مصطفی، **سیری در تربیت اسلامی**، تهران، ذکر، ۱۳۸۰.
۱۲. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، **مفردات الفاظ قرآن**، مترجم: غلامرضا خسروی حسینی، تهران، بی جا، ۱۳۸۳.
۱۳. شفیعی سروستانی، ابراهیم، **وظایف و مسئولیت‌های فردی و اجتماعی زنان منتظر**، نشریه بانوان شیعه، ش ۲۸، ص ۱۷۴-۱۵۱، ۱۳۹۱.
۱۴. صافی گلپایگانی، لطف‌الله، **انتظار عامل مقاومت**، قم، دفتر تنظیم و نشر آثار آیت‌الله صافی گلپایگانی، ۱۳۹۲.
۱۵. _____، **فروغ ولایت در دعای ندبه**، قم، دفتر تنظیم و نشر آثار آیت‌الله صافی گلپایگانی، ۱۳۹۲.
۱۶. _____، **باورداشت مهدویت**، قم، دفتر تنظیم و نشر آثار آیت‌الله صافی گلپایگانی، ۱۳۹۲.

۱۷. _____، عقیده نجات بخش، قم، دفتر تنظیم و نشر آثار آیت الله صافی گلپایگانی، ۱۳۹۲.
۱۸. _____، اصالت مهدویت، قم، دفتر تنظیم و نشر آثار آیت الله صافی گلپایگانی، ۱۳۹۳.
۱۹. _____، پیام های مهدوی، قم، دفتر تنظیم و نشر آثار آیت الله صافی گلپایگانی، ۱۳۹۳.
۲۰. _____، گفتمان مهدویت، قم، دفتر تنظیم و نشر آثار آیت الله صافی گلپایگانی، ۱۳۹۳.
۲۱. _____، به سوی دولت کریمه، قم، دفتر تنظیم و نشر آثار آیت الله صافی گلپایگانی، ۱۳۹۴.
۲۲. _____، زن در پرتو اسلام، قم، دفتر تنظیم و نشر آثار آیت الله صافی گلپایگانی، ۱۳۹۴.
۲۳. _____، نوید امن و امان، قم، دفتر تنظیم و نشر آثار آیت الله صافی گلپایگانی، ۱۳۹۵.
۲۴. طباطبایی، سید محمد رضا، صرف ساده، قم، دارالعلم، ۱۳۷۹.
۲۵. فراهیدی، خلیل بن احمد، کتاب العین، قم، هجرت، ۱۴۱۰ ق.
۲۶. ماسلایه، نانتیا و انصاری چشمه، رقیه، نقش زنان در زمینه سازی ظهور، پژوهش های اسلامی جنسیت و خانواده، سال دوم، شماره ۳، پاییز و زمستان ۱۳۹۸.
۲۷. مجلسی، محمدباقر بحارالانوار، بیروت، نشر اسلامی، ۱۴۰۳.
۲۸. محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، قم، دارالحدیث، ۱۳۷۵.
۲۹. مطهری، مرتضی، تعلیم و تربیت در اسلام، تهران، صدرا، ۱۳۸۳.
۳۰. معین، محمد، فرهنگ فارسی، تهران، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۷۱.
۳۱. معین الاسلام، مریم، زن منتظر و منتظر پروری، نشریه انتظار موعود، شماره ۲۲، پاییز ۱۳۸۶.
۳۲. ناظم زاده، سیدعلی اصغر، جلوه های حکمت، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۵.